

Evropská společenství na cestě k měnové, hospodářské a politické unii – šance a rizika

Jaroslav Jakš

Není bez určité ironie, že právě v roce 1992, kdy se úspěšně završuje významný projekt tzv. jednotného vnitřního trhu, vyvolaný silným reformním impulsem první poloviny 80. let, se Evropská společenství ocitají znovu na významné křižovatce. Dánské „ne“ vyslovené v referendu, vztahujícímu se k podepsaným, ale dosud neratifikovaným dokumentům z Maastrichtu o nastoupení cesty k Evropské hospodářské, měnové a politické unii, vyvolalo silnou vlnu sebereflexe ve všech členských zemích ES. Také státy střední a východní Evropy, které podepsaly asociační smlouvu s ES a v dlouhodobém horizontu pracují s perspektivou vstupu do Společenství, musí velmi pozorně sledovat – vedle vlastní schopnosti plnit náročná kritéria asociace – i další vnitřní vývoj ES. Pod vlivem fundamentálních politických změn v Evropě a ve světě vyvolaných procesy postkomunistického vývoje se nesporně bude měnit i leccos ve zdánlivě „zaběhaném“ integračním systému.

Evropa v trilaterálním poli devadesátých let

Počátkem roku 1992 publikovala Trilaterální komise analýzu zabývající se „globální spoluprací po skončení studené války“ a snažila se vymezit nové místo trilaterální kooperace USA, Japonska a Evropy.¹ Současně uvedla problémy, které v tomto širším kontextu stojí před Evropou. Není bez zajímavosti konfrontovat tyto závěry s vizí, kterou nabízí Evropská hospodářská a politická unie.

Revoluční změny, k nimž došlo v Evropě na přelomu 80. a 90. let, neobyčejně zvýraznily roli Evropských společenství, která se zároveň stala i jejich součástí. Zásadně však sehrála roli stabilizačního pilíře, zvláště při přípravě sjednocení Německa. Zde se podařilo kombinováním dvou politických aktivit – německého sjednocení a evropské integrace – podstatně ztlumit obavy, které by jinak u západních i východních sousedů znovusjednocené Německo vyvolávalo. Evropská společenství, zdůrazňuje se ve studii Trilaterální komise, významně „rozšířila základnu stabilního mírového uspořádání v Evropě“.² Zásadní změny, které evropský kontinent prožívá, vytvářejí současně i nové problémy a nejistoty. S přihlédnutím k trilaterálnímu textu *zůstává nejotevřenější otázkou vlastní identita Evropy v nastávajícím období*. Jde o několik zásadních problémů:

- 1) další institucionální přestavba ES,
- 2) změny ve střední a východní Evropě,
- 3) problém „západní“ či „celoevropské“ definice Společenství,
- 4) pozice a problémy sjednoceného Německa.

Institucionální rozvoj ES přináší shodné postoje, ale i mnoho otázek. Mezi problémy, o nichž existuje značný stupeň shody, patří nastoupení procesu směřujícího k plné hospodářské a měnové unii, v němž důležitá role připadá završení procesu vytváření vnitřního trhu v roce 1992. Prioritní by také měla být politická spolupráce na vyšším stupni, směřující k Evropské politické unii. V dilematu „prohloubit“ nebo „rozšířit“ Společenství se z hlediska konsolidace ES považuje jejich prohloubení – na rozdíl od rozšíření – za nejdůležitější krok při budování nové Evropy. Pozitivně se to má projevit i na podmínkách pro

budoucí úspěšné začlenění střední a východní Evropy do těchto struktur. Jen „od Společenství koherentního v hospodářském, měnovém a politickém směru lze očekávat, že zvládne rizika doprovázející současný evropský a mezinárodní vývoj“. Proto se za životně důležité považuje úsilí směřující k těsnější koordinaci zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky. Evropský pilíř by v atlantickém systému obrany měl být posléze tak rozvinutý, aby představoval skutečný ekvivalent k pilíři americkému.

Přes mnoho zásadně shodných přístupů k Evropské politické unii existuje řada názorových i zájmových rozdílů. Trilateralisté např. konstatují značnou odlišnost programové identity politické integrace a její rychlosti, dále rozdílnosti v přístupu ES k přijímání nových členů (zejména z okruhu ESVO), odlišné názory na dopady formování budoucí Evropské politické unie na existující instituce atd. Často se objevuje názor, že vzhledem ke značné koncentraci kompetencí, které na sebe soustřeďují instituce Společenství, je třeba podpořit trend vyrovnávající a posilující decentralizaci a práva jednotlivých států. Zdůrazňuje se též nezbytnost vytvořit demokratický rámec evropských institucí, kde je třeba nahradit stávající „polodemokratické“ struktury „plně demokratickými“. S tím souvisí ustavení exekutivy Společenství, která by podléhala Evropskému parlamentu, stejně jako v jednotlivých státech skládají účty výkonné orgány parlamentu.

Trilaterální komise konstatuje, že „plně demokratické instituce by byly pro politicky sjednocenou Evropu navýsost žádoucí, ale je malá pravděpodobnost, že by se mohly v blízké budoucnosti ustavit“, a že „národní parlamenty si budou chtít udržet více kontroly nad evropským procesem, než je slučitelné s plnou demokracií na úrovni Evropy“. ³ Je tedy třeba počítat i do budoucna, že institucionální rozvoj ES bude značně ambivalentní.

Pokud jde o vztah ES k zemím střední a východní Evropy, je nesporné, zdůrazňuje zpráva Trilaterální komise, že ovlivní identitu budoucí Evropy. Uvnitř Společenství je vcelku shoda o tom, že státy ESVO budou moci být přijaty za plné členy ES, pokud projeví zájem, ovšem s podmínkou, že se podřídí všem aspektům stávajícího *aquis communautaire*, jakož i závazkům plynoucím ze závěrů obou mezivládních konferencí o Evropské hospodářské a měnové unii a o Evropské politické unii v roce 1991. Podle koncepce tzv. koncentrických kruhů by v další vlně mohly přicházet v úvahu jako kandidáti na členství asociované středoevropské země (Maďarsko, Polsko, ČSFR) a ve třetí vlně balkánské státy. Již v případě rozšíření o země ESVO by bylo nutné podstatně přebudovat stávající rozhodovací strukturu, zejména zastoupení každého členského státu v Komisi a Radě ministrů. *Proto převažuje ve stávající „dvanáctce“ spíše zájem na „prohloubení“ integrace“ a na plném vstřebání jednotného vnitřního trhu, protože bez vnitřní konsolidace by přijetí nových členů Společenství oslabilo a ohrozilo jejich cíle.*

Jaké šance se přisuzují – pokud jde o perspektivu členství v ES – transformačním zemím střední a východní Evropy? Zde materiál Trilaterální komise konstatuje, že zatím nehrozí „bezprostřední potřeba rozhodnutí“ ze strany ES. Nicméně je třeba, aby ES vývoj v těchto zemích podporovala a poskytovala perspektivu užší asociace i plného členství. Významnou roli může sehrát časový faktor, kdy hrozící sociální propast v Evropě může ovlivnit další proces rozšíření Společenství. „Nové vydání rozdělení Evropy na chudou a bohatou část po překonání rozštěpení politického, ideologického a vojenského představuje pro nadcházející léta jedno z hlavních rizik pro Evropu,“ píše se ve studii Trilaterální komise. Možným důsledkem tohoto vývoje by bylo nebezpečí rozsáhlé migrace obyvatelstva z východu na západ. Zde má západní Evropa jednoznačnou odpovědnost při podpoře překonání kritického období přechodu od centrálně plánované společnosti k tržní ekonomice řízené demokratickými institucemi. *Západní Evropa je oprávněna v případě potřeby klást i politické podmínky, zvýrazňující „souvislost mezi pomocí a reformním procesem“.* Tím se usnadní i prosazování vnitřních transformačních programů zemí střední a východní Evropy. Složitosti těchto procesů mohou zpomalit i rozvoj ES k měnové a politické unii.

Změny ve východní Evropě, rizika případných migračních vln a formování komplexu východní politiky ES v nových podmínkách 90. let staví Společenství před *zásadní roz-*

hodnutí: zda se bude zasazovat o „římskou Evropu“, nebo o „společný Evropský dům“ zahrnující „římskou“ i „byzantskou Evropu“, píší autoři trilaterální zprávy. Zatím prý není zjevné, ke které koncepci se Evropa přikloní; jisté je, že se obě vyznačují zcela rozdílnými důsledky. Lze očekávat, že partneři v trilaterálním vztahu pravděpodobně budou mít zájem na „římské Evropě“ a na takové definici Evropy, která odráží západoevropské hodnoty a představy. Nelze očekávat, že se ve východní části podaří vytvořit během dvou generací politické, hospodářské a kulturní podmínky nutné pro vytvoření tržního hospodářství a demokratických institucí, které se na Západě vyvíjely celá staletí, zdůrazňují trilaterálisté.

Evropská společenství byla ve svém vývoji i vizích významně ovlivňována bipolárním uspořádáním z doby studené války. Dlouhá desetiletí byla Společenství protagonistou západních zájmů, západní Evropy, pod názvem evropské integrace se uskutečňovala integrace západoevropská. Z různých prohlášení poslední doby také plyne, že ES považují západní Evropu v nejširším slova smyslu za základnu evropské identity, říká studie Trilaterální komise. Současně se zdůrazňuje nezbytnost podpory a pomoci i politické odpovědnosti za další změny ve střední a východní Evropě v rozsahu, který „překračuje obvyklou pomoc rozvojovým zemím“.

Též *sjednocení Německa* trilaterální země bedlivě sledují: vzhledem k jeho důsledkům pro evropský integrační proces i z pohledu dalšího příspěvku Německa k jeho podpoře. Jsou vyslovovány obavy, že sjednocovací proces bude příliš náročný na finanční zdroje, což sníží manévrovací prostor evropským směrem, a že i politicky se Německo více uzavře do sebe. Zpráva komise toto nebezpečí nepovažuje za reálné ze dvou základních důvodů. I při celkové značném transferu finančních zdrojů do nových spolkových zemí nejde relativně o tak vysoký podíl na HDP, který by musel zásadně změnit možnosti SRN, zvláště poté, co „nastartuje“ hospodářský růst i ve východní části. Druhým důvodem malého znepokojení je tradiční linie politických míst v SRN, která vždy spojovala sjednocení s evropskou perspektivou a nepovažovala je za čistě německou záležitost. Němci si plně uvědomují, že bez radikálních změn v bývalém SSSR a v zemích střední a východní Evropy by sjednocení nebylo možné. Více než ostatní národy v Evropě vědí, že jen kombinace Evropské politické unie a regionální autonomie spolkových zemí je schůdnou cestou. V současné době má však Německo obtíže s vyjádřením nové identity jako sjednocené země, ale i zde se chápé řešení v „europeizaci“ tohoto procesu.

Závěry Trilaterální komise vystihují velmi výstižně základní prvky společenského, ekonomicko-politického pohybu na evropském kontinentu na přelomu 80. a 90. let, který Evropská společenství sice zachytila, ale spíše z pohledu „římské Evropy“, tj. s důrazem na priority konsolidace struktur, zformovaných v minulých desetiletích. Bude toto východisko, dodejme, nacházející další logické rozvinutí v maastrichtských dohodách, dostačovat pro zvládnutí procesů, které s sebou přináší transformace střední a východní Evropy? Zřejmě nikoliv, a v tom je i značná jednostrannost těchto dohod, zakládající jejich vnitřní rozpornost.

Pozoruhodnou studii v tomto směru publikovalo na jaře 1992 ESVO.⁵ Reaguje již na vývoj v Jugoslávii a na první bilanci transformačního procesu v zemích střední a východní Evropy. Kriticky se vyslovuje i k vládám západních států, které – s ohledem na Jugoslávii – na počátku nepostihly správně nové reality v tomto regionu.⁶ Také bruselská Komise, píše Jakobson, zůstává „intelektuálně“ a „citově“ „západoevropskou institucí“, soustřeďuje se na budování politické a měnové unie na bázi stávajícího Společenství. Někdy se zdá, že se zde buduje „západoevropská pevnost“, určená k ochraně svých členů před přílivem laciného zboží a pracovních sil z Východu; toto dilema nevyřešil ani summit v Maastrichtu, konstatuje Jakobson. Může se stát ESVO jakousi „čekárnou“ pro ty státy, které dlouhodobě usilují o členství v ES? O to nemá zájem ESVO připravující se na vstup většiny svých členů do ES.

Ambice a rizika maastrichtských dohod

Vstupem do 90. let končí pro ES významné a úspěšné období, jehož priority byly formovány potřebami reformy, ale i zázémím „dvou Evrop“, plodu studené války. V tomto smyslu je v kruzích Komise považován právě rok 1992 za „rozhodující v dějinách Společenství“ pro svůj přelomový charakter.⁷ Za prvé je rokem završení jednotného vnitřního trhu, od něhož se očekávají další silné pozitivní impulsy pro integrační proces, za druhé je rokem nastoupené cesty k ještě vyššímu integračnímu stupni – k Evropské hospodářské, měnové a politické unii, jak bylo stvrzeno podpisem definitivního textu projednaného a schváleného v prosinci 1991 Evropskou radou v Maastrichtu.⁸ To si však vyžádá mj. kroky k upevnění ekonomické soudržnosti Společenství přípravou nového finančního programu na léta 1993 – 1997 (tzv. Delorsův balík II).⁹ Rok 1992 je i rokem naplno rozjíždějícím legislativní a materiální přípravu realizace asociačního procesu po podepsání příslušných Eurodohod s Polskem, Maďarskem a ČSFR.¹⁰ Případné rozdělení ČSFR by zřejmě ratifikační a celý asociační proces nejen zdrželo, ale v případě vzniku dvou samostatných států značně zkomplikovalo.

Evropská unie vzniká na bázi právního základu Evropských společenství s tím, že formálně přestanou existovat dosavadní tři společenství (ESUO, EHS, Euratom) a od přijetí smlouvy o Evropské unii bude nadále působit pouze jediné Evropské společenství. Jaké budou základní cíle tohoto společenství?

- a) společný trh, hospodářská a měnová unie,
- b) aplikace širokého spektra společných politik,
- c) harmonický vyrovnaný rozvoj hospodářských aktivit,
- d) trvalý, neinflační růst nepoškozující životní prostředí,
- e) vysoký stupeň konvergence ekonomických výsledků,
- f) vysoká úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany,
- g) růst životního standardu a kvality života,
- h) hospodářská a sociální soudržnost a solidarita mezi členskými státy.

Do spektra společných politik, které zcela nebo částečně spadají do kompetence orgánů nově ustaveného Evropského společenství, patří:

- odstranění všech zbylých celních a kvantitativních omezení mezi členskými státy, jakož i dalších podobných opatření,
 - společná obchodní politika,
 - jednotný vnitřní trh bez překážek pro volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu,
 - opatření pro vstup a pohyb osob uvnitř vnitřního trhu,
 - společná politika v zemědělství a rybolovu,
 - společná politika v dopravě,
 - systém zajišťující nerušenou hospodářskou soutěž na vnitřním trhu,
 - sbližování práva členských států v míře, kterou si vyžaduje vnitřní trh,
 - politika v sociální sféře, včetně Evropského sociálního fondu,
 - posílení hospodářské a sociální soudržnosti,
 - politika ve sféře životního prostředí,
 - posílení konkurenční schopnosti průmyslu Společenství,
 - podpora rozvoje a technologického výzkumu,
 - podpora rozvoji transevropských dopravních a energetických sítí,
 - dosažení vysoké úrovně ochrany zdraví,
 - příspěvek ke vzdělanosti a kvalitě školství a k rozkvětu kultur členských států,
 - politika ve sféře rozvojové pomoci,
 - přidružení zámožných zemí a teritorií s cílem rozšířit obchod a společně podpořit ekonomický a sociální vývoj,
 - podpora ochrany spotřebitele,
 - opatření ve sféře energetiky, civilní ochrany a turistiky.
- Dosažení shora uvedených cílů bude Společenství realizovat – na základě dohodnuté-

ho časového programu – hospodářskou politikou založenou na úzké koordinaci členských států, na jednotném vnitřním trhu a na určení dalších cílů v souladu s principy otevřeného tržního hospodářství. Současně zahrne nezvratné stanovení kursů, aby bylo dosaženo jediné společné měny – ECU. V institucionální oblasti kromě již existujících bude ustaven další poradní orgán, tzv. Výbor pro regiony.

Vytvoření jediné společné měny patří k nejkontroverznějším částem dohod z Maastrichtu. O tomto problému bude jistě vedeno mnoho hospodářských i politických sporů. Také pro asociální země, které usilují o vstup do ES, vzniká důležitá otázka perspektivního zaujetí stanoviska, respektive úsilí o začlenění do celého systému v souladu s ekonomickými a politickými podmínkami.

Cesta k měnové unii je spojena s myšlenkou konvergence ekonomik. Proto i parametry potenciálních kandidátů na členství musí odpovídat zcela konkrétním kvalitativním požadavkům s jednoznačnou preferencí cenové stability. Požadavky zahrnují:

- striktní stabilitu cen,
- bezpodmínečnou disciplínu státních rozpočtů,
- souběh dlouhodobých úrokových měr,
- stabilní postavení země-kandidáta v Evropském měnovém systému v posledních dvou letech před vstupem do EMU.

Kvantitativní vymezení uvedených charakteristik vychází z relativních výsledků tří nejlepších zemí ES. Tak například inflační tempo nesmí být v době vstupu vyšší než 1,5 % nad průměrem tří nejlepších. Deficit státního rozpočtu nesmí být vyšší než 3 % HDP a celková zadluženost státu musí být pod úrovní 60 % úhrnného domácího produktu. Byl též schválen harmonogram opatření, aby nejpozději 1. ledna 1999 byla zahájena etapa směřující k rychlému zavedení společné měny – ECU. Je to ovšem jiné ECU, než je známé z Evropského měnového systému, kde má povahu košové jednotky. Společná měna ECU, která má nahradit všechny národní měny členských států Evropské unie, bude určena zcela konkrétním směnným kursem vůči národním měnám.

V celém postupu je zabudováno množství otevřených problémů, které lze z pohledu prahu 90. let velmi těžko formulovat. Nelze vyloučit, že se celý projekt Evropské měnové unie místo tmelu pro integrační proces může stát spíše jeho „ředidlem“, ba dynamitem. Zvlášť významné místo připadne budoucímu postojí Německa, jehož národní měna byla a je skutečně pilířem měnové integrace Společenství.

Maastrichtské dokumenty zahrnují též nové úpravy spolupráce:

- v sociální oblasti (Velká Británie se k nim nepřipojila),
- v institucionální oblasti – rozšíření role Evropského parlamentu,
- v oblasti společné zahraniční politiky,
- v oblasti společné bezpečnostní a obranné politiky.

Analýzy části maastrichtské dohody specifikující mechanismus cesty k měnové unii jsou dost rozpačité, a čím víc se zvětšuje časový odstup od podepsání, tím kritičtější stanoviska lze nalézt, zejména v Německu.¹¹ Velká Británie si vyhradila rezervovaný postoj („opting out“) již před podpisem dohody. Dánsko svým „ne“ v referendu v červnu 1992 vneslo do ratifikace dohody nový vážný prvek nejistoty. Přibývá kritika i dalších prvků dohody, zejména zesílení nadstátní koordinace průmyslové politiky.

Těsně před lisabonským summitem ES 26. – 27. června 1992 vystoupila s významnou kritikou projevu Evropské měnové unie skupina 60 předních německých profesorů.¹² Kritickou analýzu publikoval též významný americký ekonom M. Feldstein.¹³ Summit byl již ovlivněn opatrností vůči narůstajícímu skeptickému klimatu kolem Maastrichtu; o tom svědčí řešení přípravy dalšího rozšíření ES i zatímní neschválení tzv. Delorsova balíku II, počítajícího původně pro období do 1997 s podstatným rozšířením finančních zdrojů Společenství (s 1/3). To vše jsou nesporně symptomy naznačující pozvolné narůstání kritických přístupů k další integrační perspektivě Evropských společenství.

Pro lepší pochopení aktuální kritiky veřejnosti vůči Maastrichtu je třeba připomenout některé aspekty situace, v níž se dokument zrodil. *Konečná podoba z roku 1992 se v mno-*

hém lišila od vizí diskutovaných v evropských metropolích i kružích ES od poloviny 80. let, v neposlední řadě v tzv. Delorsově memorandu (duben 1989) vytyčujícím sice zahájení cesty k měnové unii, ale bez vymezení závazného závěrečného časového horizontu, kterým je pro maastrichtskou dohodu rok 1997, respektive 1999.

Evropská společenství zamýšlela ještě před završením jednotného vnitřního trhu a očekávaným rozšířením o některé země ESVO (což ještě před změnami ve střední a východní Evropě znamenalo jen artikulovaný zájem na straně Rakouska, nikoliv Švédska, Norska, Švýcarska a dokonce Finska) pokračovat dále v reformě. V prosinci roku 1990 byly svolány mezinárodní konference k Evropské hospodářské a měnové unii a k Evropské politické unii, o kterých se původně předpokládalo, že budou pracovat dlouhou dobu. Myšlenka přípravy Evropské politické unie, *vnesená až společnou německo-francouzskou iniciativou*, byla zařazena dodatečně, takřkajíc k „vybalancování“ unie měnové a ke snížení tzv. demokratického deficitu ES. Mělo jít o další významný integrační impuls, který zdaleka ještě nekalkuloval – ani nemohl – s převratnými transformačními změnami v bývalém SSSR, ve střední a východní Evropě a v neposlední řadě v Německu samotném a s jejich důsledky pro západní Evropu.

Hodnocení výsledné podoby dokumentů podepsaných v Maastrichtu v prosinci 1991 a poté definitivní text o Evropské unii v únoru 1992 již ovlivnily změny, k nimž od roku 1989 v celé Evropě došlo a které modifikovaly i dosavadní silně prointegrační impuls, jakým byl v letech 1986 – 1992 nesen proces jednotného vnitřního trhu. Samotný projekt Evropské unie však od postkomunistické reality de facto i de iure abstrahuje. Za zmínku stojí např. fakt, jak zánik tzv. sovětské hrozby a sjednocení Německa ovlivnily novou identitu ES. Příkladem je role ESVO, kde problém neutrality, blokující v minulosti zapojení části těchto států do ES, se změnil tak podstatně, že řada žadatelů o členství v ES se ve velmi krátké době rychle rozrostla.

Na tomto pozadí bylo pro tradiční „motory“ integračního procesu – Francii a SRN – *nanejvýš nutné zdůraznit těsné propojení sjednocování Německa se sjednocováním Evropy*. Tato strategie měla snížit obavy z renacionalizace a vsřícně čelit názorům s tím spjatým. Jestliže k tomu přidáme již dlouhou dobu vyslovovanou (zvláště ve Francii) kritiku vůči faktické hegemonii DM a Bundesbanky v západoevropských měnových a finančních relacích, pak lze pochopit i jistou úspěchanost – výjimkou byla Velká Británie –, s níž byl maastrichtský dokument projednán a schválen. Již jejich struktura (základní dokument a řada protokolů vyjadřujících výhrady jednotlivých zemí) má v sobě zabudováno méně společné politické vůle, než odpovídalo původnímu záměru.

Je určitým paradoxem, že maastrichtský proces, který měl původně urychlit a dále prohloubit integrační impuls vytvořený jednotným evropským aktem a završením vnitřního trhu, se může stát zdrojem silně odstředivých trendů, ohrožujících již dosažené i v případě ratifikace ve zbývajících 11 zemích ES. Z toho plyne významné poučení pro země střední a východní Evropy realizující asociaci a dlouhodobě usilující o plné členství: *Jaká bude podoba evropských integračních struktur na konci devadesátých let? Nejméně stejně důležité jako vnitřní úspěšná transformace postkomunistických zemí bude i další vnitřní vývoj ES a jeho vztah k vnějšmu rozšíření.*

Výhrady vůči projektu Evropské měnové a politické unie lze zatím shrnout do tří základních skupin (jde teprve o začátek důkladného kritického posuzování; z pohledu „identity“ Evropy dává Maastricht, žel, plně za pravdu dříve uvedeným závěrům studie Trilaterální komise):

Za prvé, dohoda z Maastrichtu nedostatečně reflektuje změny, které nastaly v Evropě. Usiluje o konsolidaci toho Společenství, které se vyvíjelo v období rozdělené Evropy. V tomto smyslu to plně odpovídá i závěrům Trilaterální komise, počítající výhledově spíše se „západní“ variantou evropské identity. Maastricht nepřinesl pro země střední a východní Evropy, které procházejí složitou transformací, žádnou podporu. Svými náročnými kritérii pro členství odsunul jejich šanci stát se v dohledné době členy Evropské unie. Kritéria jsou tak náročná, že je v současné době nesplňuje plně ani Německo!

Za druhé, ve schválených dokumentech není zabudován vyrovnaný postup formování unie měnové a unie politické. Zatímco pro měnovou unii je zpracován velmi detailní harmonogram postupu s uvedením termínů s poměrně malou variantností, garance postupu politické unie jsou nedostačující a projekt postupu nekonzistentní. Dohodnuté formy nejdou příliš daleko. Logika úspěšné měnové unie vyžaduje nejen vysokou homogenitu hospodářské politiky účastnických států, ale i značnou shodu v jejím politickém zázemí, tj. odpovídající pokrok na cestě k politické unii. Spolková banka SRN ve svém stanovisku k Evropské měnové unii již v únoru 1992 konstatovala, že „další vývoj v oblasti politické unie bude mít pro trvalý úspěch měnové unie ústřední význam“.¹⁴

Za třetí, komplex „technických“ výtek vůči důležitým detailům mechanismu měnové unie samotné, mezi nimiž je prvořadá možná manipulovatelnost čtyřmi kritérii vstupu do Evropské unie ze strany politických institucí. Bude to totiž Evropská rada, která bude s konečnou platností interpretovat splnění či nesplnění kritérií. Navíc jsou tato kritéria příliš málo náročná, protože vyjadřují jen relativní údaje tří zemí s nejnižší úrovní inflace, nikoliv úroveň absolutní. Není také zaručeno, že je splní ve vhodnou dobu všechny hospodářsky i politicky významné (zakladatelské) členské státy ES, bez jejichž účasti v Evropské měnové unii by tato unie nemohla plnit integrační roli. Také vymezení role Evropské centrální banky nezaručuje politickou nezávislost jejího rozhodování. Mechanismy směřující k určitému transferu zdrojů z bohatších do chudších zemí ES by nemohly zajistit takové podmínky pro společnou měnu, aniž by to nevyvolalo silné ekonomické a politické napětí mezi regiony a státy. Navíc vytvoření a završení jednotného vnitřního trhu nevyžaduje společnou měnu. Jednotlivé hospodářské subjekty se již na situaci rozdílných, vcelku stabilních (ale korigovatelných) směnných kursů adaptovaly. Stručně řečeno: cena, kterou by bylo nutné zaplatit za vytvoření společné měny, by byla zřejmě mnohem vyšší a doprovázená riziky vnitřního ekonomického a politického dezintegračního napětí než výhody, které nabízí Evropská měnová unie.

Jak zdůrazňuje zejména Feldstein – a tento argument je dle našeho soudu naprosto prioritní – existuje řada politických důvodů, které mají na mysli militantní zastánci vytvoření měnové unie. Jejich jádrem je *snaha zbavit se faktické hegemonie německé marky a hospodářské politiky SRN v západoevropském ekonomickém a finančním systému a oslabit celkovou silně antiinflační hospodářskopolitickou linii vycházející ze SRN, která má podle některých kritiků stále víc deflační charakter*. Spor o maastrichtskou dohodu je zatím především sporem o měnovou unii, ale spor o měnovou unii má hlubší kořeny; jde o další institucionální dotváření integračního procesu v podmínkách 90. let, v nových podmínkách v Evropě.

Maastrichtský posun v *politické unii* přináší nesporně řadu kroků prohlubujících integrační proces; i přes relativní samostatnost tohoto integračního sektoru však o zásadním pokroku nakonec rozhodne konsensus o dalším osudu unie hospodářské a měnové.

¹⁴ J. S. Nye, Jr. K. Biedenkopf, Shiina: Globale Kooperation nach dem Ende des Kalten Krieges: eine Neueinschätzung des Trilateralismus. Ein Task-Force-Bericht an die Trilaterale Kommission, Arbeitspapiere zur Internationalen Politik 67. Europa Union Verlag, Bonn, 1992. (Trilaterální komise je složena z významných politiků, vědců a podnikatelů z USA, Japonska a Evropy.)

¹ Tamtéž, s. 40.

² Tamtéž, s. 42.

³ Srov. Wessels, W.: The European Community in the 1990s: Widening versus Deepening, Bruges, July 1991.

⁴ Jakobson, M.: Europe in the 1990s. No Stability in Sight. EFTA-Occasional Paper No 37. Geneva, April 1992.

⁵ „Spojené státy, podporované v tomto případě Británií a Francií, úhlý k přesvědčení, že jugoslávská federace by měla být zachráněna. Kdyby významné mocnosti okamžitě uznaly legitimitu prohlášení o nezávislosti vyslovených demokraticky zvolenými parlamenty Slovinska a Chorvatska, bylo by možné použít sankcí dle Charty OSN, skoncovat se srbskou agresí a vytvořit základnu pro politické řešení komplexních problémů, které konflikt vyvolaly.“ Tamtéž, s. 8.

⁶ Commission of the EC: Annual Economic Report 1991/92. Strengthening Growth and Improving Convergence, COM/91/484, Bruxelles, December 1991; Kommission der EG: Arbeitsprogramm der Kommission für 1992, Brüssel.

⁸ Projet de Traité sur l' Union Européenne, Conférence des Représentants des Gouvernements des Etats Membres – Union Politique, Union Economique et Monetaire, Bruxelles, le 18 décembre 1991.

⁹ Kommission der EG: Von der Einheitlichen Europäischen Akte zu der Zeit nach Maastricht, KOM/92/2000, Brüssel, Februar 1992.

¹⁰ Kommission der EG: Allgemeines Schema für Assoziationsabkommen mit den Ländern in Mittel- und Osteuropa, KOM/90/398, Brüssel, August 1990.

¹¹ Wessels, W.: Maastricht: Ergebnisse, Bewertungen und Langzeittrends, Integration 1/92, Bonn; Nöbling, W.: Abschied von der D-Mark? Hamburger Beiträge zur Wirtschafts und Währungspolitik in Europa, Heft 9, Hamburg, Februar 1992; Die Beschlüsse von Maastricht – Kritisch gesehen, Dresdner Bank, Trends, Mai 1992; Vaubel R.: Das Ende der Preisstabilität, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28. 3. 1992...

¹² Die währungspolitischen Beschlüsse von Maastricht: Eine Gefahr für Europa. Eine Stellungnahme führender Wirtschaftswissenschaftler vom Juni 1992. Die Welt, 11. 6. 1992.

¹³ Feldstein, M.: The case against EMU. The Economist, June 13th, 1992.

¹⁴ Stellungnahme des Zentralbankrates zu den Beschlüssen von Maastricht vom 7. Februar 1992. Viz Deutsche Bundesbank: Auszüge aus Presseartikeln, 8. 10/1992, Frankfurt/Main, 7. 2. 1992.